

Bónizs Róbert

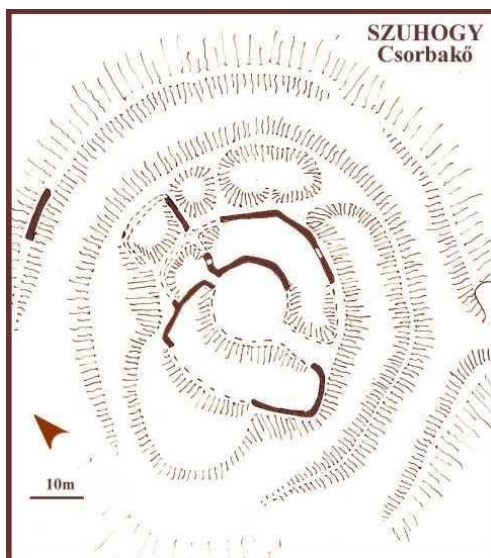
Csorbakő vára

– Ejtessék pár szó az Csorbakő váráról...

A Ládi korszak

Volt vala hajdanán, IV. Béla királyunk uralkodása idején egy bizonyos Tekesnek nevezett familia, kik Borsod vármegye északi peremén, és Torna vármegye déli felén igazgatták birtokaikat. Eme család egyik ágának sarjai – nevezetesen a Ládiak – az Úr 1268. esztendejében Tódor fia Pós mester szuhogyi rokonaitól 2 márkáért megvásárolták azok négy ekealjnyi birtokát, ahol későbben – pontosan nem tudni, valamikor a XIII-XIV. század fordulóján – erődítményt építettek. A kisvár Szuhogy településtől északkeletre, úgy két kilométernyire, a Rudabányai-hegységhez tartozó Nagy-hegy északkeleti gerincének végére emeltetett, és Ládi Csorba Miklósról – a „Csorba” valószínűleg szerzett sérülésre utaló jelző, nem pedig len valódi családnév – neveztetett el. Miklós úr tehetős középnemesi voltára bizonyosságul szolgál, hogy tizenkilencedikként szerepel neve ama 1311-ben lejegyzett túsztán, melyben az agyonvert Aba Amadé nádor özvegye – fiainak szabadulásáért cserébe – negyvenhat familiárisát ajánlotta fel Kassa városának.

A vár – mely valószínűsíthetően a Szendrőt Pelsőccel összekötő kereskedelmi út ellenőrzésének, vigyázásának szándékával épült – kezdetben csupán egy szabálytalan trapéz alaprajzú lakótorony lehetett, amelynek előtte a védők szálláshelyeit óvó négyszögletes fallal körülhatárolt udvar terebélyesedett. Mivel legkönnyebben a gerinc irányából lett volna bevehető, arra keresztkben sáncsorok emeltettek, a sáncok elé pedig árkok húzattak, amelyek némelyike még most is ki-vehető. A várhegy északkeleti lábánál ásott téglalap alakú tó terült el, amely halai a helyőrség ellátmány-kiegészítését szolgálhatták.

Csorbakő alaprajza

A jóemlékezetű Csorba Miklós úr elhunya után örökösei esztendőről esztendőre súlyosbodó anyagi gondokkal küszködtek, amelyről nem is egy okleveles forrás tanúskodik. Mind több birtokukat kényszerültek zálogba adni, és bár szuhogyi uradalmukhoz ragaszkodtak, arra már nem volt elég fedezetük, hogy atyjuk várának állapotját megóvják. Mire végtére Perényi András 1351-ben megvásárolta tőlük a szóban forgó birtokot – a királyi engedélyköteles erődítmény léte miatt vételárként a jelentősnek mondható 200 márkában állapodtanak meg –, a vár bizony erősen lepusztulhatott, tán lakhatatlan is volt már.

A Perényi korszak

Mikoron Perényi András úr 1374-ben jobblétre szenderült, a birtokot testvére, Péter örökölte, kinek áldásos cselekedetei révén famíliája a felemelkedés útjára lépett. Péter úr békerült Zsigmond király kíséretébe, és elébb regéci, majd későbbben diósgyőri várnaggyá lett, amely utóbbi tisztség egyúttal öt vármegye ispánságát is jelentette. Kitarató hűsége jutalmául 1384-ben megkapta az uralkodótól a füzéri

várat, majd 1387-ben övé lett későbbeni törzsbirtoka, Terebes vára is. Miklósnak nevezett elsőszülött fia – hogy az ország egyazon fertályára gyűljenek a család javai – a délvidéki Perényi-birtokokat a Zemplén vármegyei Újhely és Patak városaira, meg az azok közötti várra cserélte el. Mindeközben az ifjabbik sarj, Imre úrfi sem tétlenkedett – elsőbben a királyné apródjává, aztán királyi pohárnokmesterré lett, majd megörökölte bátyja abaúji ispánságát, melyet az idő múltával borsodi ispáni, és diósgyőri várnagyi címmel is tetézt. Miután az Úr megtestesülésének 1403. esztendejében Patak közelében legyőzte a hűtelen Debrői Istvánt, királyi engedélyt kért a Csorbakői vár újjáépítésére, főúri rezidenciává alakítására, amit a vár szomszédságában elterülő jelentős birtokokkal egyetemben meg is kapott – imígyen Suhogy után Ormos, Nyárad, Tövisses, és Kelesény falvak is Csorbakő fennhatósága alá kerültek.

Imrét 1405-ben Zsigmond király kinevezte titkos kancellárjává, amely tisztséget 1418-ban bekövetkezett haláláig viselt. Tehetőségét, nagyvonalúságát, a vidékhez való ragaszkodását jól mutatja, hogy 1408-ban a vár közelében, Újház határában (ma Kurityán) pálos monostort alapított.

A Perényiek időszakában a vár romjaira, a Ládiak udvaros-lakótornyos erősségének alapjaira háromhelyiséges palota épült, melyhez nyugat felől öt méterrel alacsonyabban tizenöt fokú grádics-csal összekötött földszinti helyiségpár csatlakozott. A palota szakadékos keleti oldalánál egy belső udvar került kialakításra – annak keleti falai jelenleg a legépebbek. A palota és a belső udvar alkotta magot dél és kelet felől egy L-alakú falsoros védelmében lehetett megközelíteni.

A palota északkeleti falára merőlegest egy széles rekesztőfal lelhető fel, amely a külső várfalba csatlakozott. Ezen rekesztőfalban minden bizonnyal egy belső kapu alakított ki, amely szükség esetén a katonák lezárhattak, így tévén védettebbé a belsővárat. Sajna a vastag törmelékréteg végett a kapu helye nem azonosítható be – ám bizonyosságul szolgál valahavolt létére, hogy a belső udvar fala az említett helyütt megtörvén egy kiszögellést alkot.

A belsővárat az északi alacsonyabb oldalon külsővár védte, amelynek északkeleti sarkába érkezett a ma is nyomon követhető középkori mélyút. Az út balra fordulva – a belső kapun áthaladva – csigavo-

nalban vezet fel a belsővár helyiségei felé. A külsővár fogadta magába a gazdasági helyiségeket és a védők szálláshelyeit, amelyek a palotától északra épültek – legalábbis erre enged következtetni a resztoftfal északi oldalából kiinduló falcsonk, meg az annak folytatásaként azonosítható földsánc.

A palota alapjai viszonylag épen megmaradtak, ott mind a mai napig felszín feletti falakkal találkozhat az arra barangoló kíváncsi.

A várat Imre úr halála után a kisebbik fia, István – a Sárkányrend tagja, királyi asztalnokmester – öröklötte, kit 1437-ben – atyjához hasonlóan – az újházi pálos szerzetesek helyeztek örökös nyugalomra monostorukban. A szuhogyi birtok eztán az idősebb Perényi-fiú, János tulajdonlásába került – ám néki esze ágában sem volt Csorbakőért feladni jól megszokott Terebesi székhelyét.

Zavaros idők jártak akkortájt. A Habsburg Albert rövid uralkodását követő polgárháborús időszakban Ulászló és V. László csatlósai szembeszálltak egymással, és a főurak között – amint Perényi János és Pálóczi Simon között is – magánháborúskodás dúlt. Pálóczi megszállta Csorbakőt, túsul ejtette Perényi fiát és lányát – amire válaszul a bosszúra szomjazó Perényi Dédes várát, Patak városát, és Simon uraság sajószentpéteri, pétervásári birtokait foglalta el. Ellenségeskedésük az 1445. évi országgyűlés május 5-ei királyi határozattal zárattott le.

Perényi János uraság halála után a szuhogyi birtokot eleinte fia, István igazgatta. A történeti forrásokból tudható, hogy a XV. század közepétől fogván a husziták közelsége, és a további polgárháborús forrongások miatt erősebbé lett Csorbakő hadászati jelentősége. A belsővár szerkezetében nem történtek alapvető változások, ám a palota elvesztette főúri-szálláshely szerepét, és részt vett a vár védelmében – ezt az ott talált, az adott korszakhoz köthető számos fegyverlelet bizonyítja.

A külsővár északi oldalánál fal- és sáncnyomokat találhat az eltökélt látogató. Eme térséget sajna az egykor itt működtetett kőbánya nagyrészt lepusztította, ám valószínűsíthető, hogy volt vala ottan egy völgy felé kiugró bástya.

A gyakorivá lett harcok végett feltehetőleg folyamatosan erősítették a várat – ilyen hozzátoldott erődítés felszíni nyomai vélhetőek az északkeleti fertályon, továbbá az északi végben egy négyszög alakú

építmény alapzata lelhető, amely elhelyezkedése révén kapuvédő funkciót láthatott el.

Visszatérvén Perényi Istvánhoz, tudnivaló, hogy az ő és a Korona viszonya nem volt mentes az ellentétektől. Hatalmaskodásai végett 1465-ben I. (Hunyadi) Mátyás teljes jószágvesztésre ítélte, amely határozat 66-ban visszavonatot – ám tizenöt esztendővel későbbben végül sor került jelentős uradalmainak elkobzására. 1487-ben utóda, Imre visszakapta a lefoglalt birtokokat a királytól. Ő később II. Ulászló asztalnokmestere, majd 1504-től nádor lett. Családi rezidenciáját elébb – atyjához hasonlóan – Terebesen rendezte be, ahol pálos kolostort alapított, de aztán az 1510-es esztendőben megszerezte magának Siklóst, amelyet talján mesterekkel reneszánsz módijú rezidenciává alakíttatott. Gyakran vissza- visszalátogatott ugyan Terebesre, ám pihenőhelyül a hevesi Debrőt és a borsodi Ónodot választotta – az észak-borsodi Csorbakő teljesen kiesett az útvonalából.

Imre nádor halálával Péter nevű fia a török fenyegetettség miatt Siklóst elhagyva északra húzódott, ám az akkorra már csak mellékutakon megközelíthető, erdőségben fekvő Csorbakő szóba sem jöhetett székhelyül. Patakon kezdte meg reneszánsz rezidenciája kiépítését, Csorbakőt csak távoli birtokigazgatási központként tartotta számon.

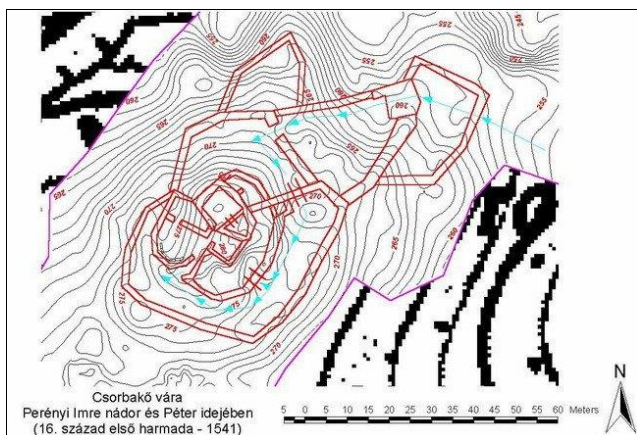
Péter úr az 1530-as évek második felétől az ország egyik legbefolyásosabb főurává vált, elébb Szapolyai János, majd annak halála után Ferdinánd király oldalára állva. A környékbeli főurak vezetőjüknek tartották, amit az is bizonyít, hogy 1536-ban Szikszón tíz vármegye gyűlése kapitányának kívánta megválasztani.

Perényi – felismervén a várvédelem újmódi követelményeit – sorra átalakíttatta várait. Szolgálatában állt az olasz hadmérnök és kőműves, Alessandro Vedani, kinek feljegyzéseiből tudható, hogy dolgozott Patak, Eger, Ónod, Füzér és Terebes váraiban. Források ugyan nem említik, mégis feltételezhető, hogy Péter úr Csorbakőn is végeztetett véle csekélyebb mértékű erődítési munkálatokat. A tűzfegyverek megjelenésével, elterjedésével, fejlődésével a háromszög alakú elővár – és persze annak kaputornya – megvédhetetlenné avult, ezért egy szabálytalan ötszög alaprajzú bástya emeltetett elébe, amelynek alapvonalai földszáncként mind mostanáig fellelhetőek. Eme elővéd-

mű – falainak formájából adódón – már alkalmas lehetett a tüzfegyverek elleni védelemre.

A Bebek korszak

Az 1530-as esztendő alkonyulatán Pelsőczy Bebek Ferenc és Serédy Gáspár hadi célokra 30 000 Ft kölcsönt folyósított az udvarnak, amiért cserébe 1540-41 fordulóján Ferdinánd – Perényit más birtokokkal kárpótolván – Bebek Ferenc úr tulajdonába adta át Csorbakőt – ki röviddel eztán testvérének, Bebek Imre prépostnak juttatta azt...

Szörényi Gábor András: SZUHOGY – CSORBAKŐ VÁRA,
Forrás: <http://www.castrumbene.hu/files/cb%202004-x%20hirlevel%20es%20turavezeto.htm>

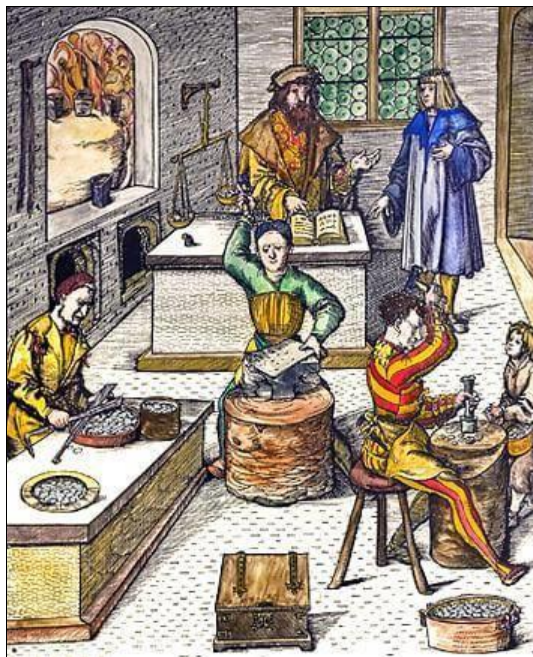
Egy rövid időre feledjük a várat, és az érdekesség kedvéért egy-két mondatban emlékezzünk meg Bebek Ferencről, a Felvidék kapitányáról, Abaúj és Gömör főispánjáról, borsodi nagybirtokosról, pontosabban az ő nem mindennapi köpönyegforgatásairól.

1529-ben még Ferdinánd párti volt, ám egy évvel később már Szapolyai mellé állván fosztogatta, sanyargatta a Felvidéket. 1540-ben ismét Ferdinánd mellé állt – aztán 54-ben Szapolyai János özvegye (Jagellói) Izabella hívéül szegődött, amiért is a király számkivetésre ítélte. Ferenc bosszúból végigdúlta a Szepességet, és oszmán segede-

lemmel megverte a Ferdinánd csapatait. A későbbiekben – újabb pálfordulatot vévén – a szultánt Izabella ellen uszította, magát pedig kinevezte Erdély vajdájának.

1556-ban Izabella hazaárulónak nyilvánította, és megölette. Dicstelen vég.

Történelmi adatokból az is tudható, hogy Bebek közismert pénzhamisító volt – amint öccse, Imre is!

Középkori pénzverő műhely

Budai Ferenc Magyarország polgári históriájára való Lexikonjában imígyen ír Ferenc úrról: „Már 1530. esztendőben gyanúságba ejtette magát Zápolyához való hajlandósága felől, mert a murányi kapitánnyal, Basó Mátyással tzimborált a rossz pénz verésében, a ki pedig Zápolyától függött. Az ország törvénye szerint minden Márkában nyoltz egész lat ezüstnek kellett lenni, de Basó Murányban, Bebek pedig Krasznahorkán egy Márkába nem tettek többet egy lat ezüstenél, a többit rézzel pótolták ki, mégis mindenektől azt kívánták, hogy

az ő pénzüket úgy vegyék el, mint finom ezüstöt, és akik ezt nem akarták, azokat fenyegették s kényszerítették. Nyilván kimutatta osztán magát 1532. esztendőben, mert már akkor a mely pénzt veretett, arra Zápolya nevét nyomatta. Többet hordatott össze iminnen-amonnan a falukról s városokról erőszakkal száz harangoknál és azokat mind pénznek verette.”

A Numizmatikai Adattár is közölt egy beszédes 1530. évi adatot: *„Pelsőczi Bebek Ferenc, Gömör megye főispánja meghagyja a tornai bírónak, hogy az ott tartani szokott vásárokon hirdesse ki, hogy mindenki bármilyen pénzt elfogadjon, mert a vonakodókat megbünteti.”*

Ugyancsak az adattár 1530. évre vonatkozó passzusában, a Hain Gáspár-féle löcsei krónikában olvasható: *„István király napján Bebek Ferenc a löcseiekhez írott levelében azzal fenyegetőzött, hogy ha el nem fogadják az ő pénzdarabjait, melyeket igen silány voltuknál fogva mindenütt visszautasítottak, akkor ő majd ötezer törökkel jön a Szepességre és elsőben elpusztítja a városnak minden birtokát. Erről a pénzről pedig mondogatták, hogy egy márkájában alig van 3 lat ezüst, holott 8 latját kellett volna tartalmazni.”*

Visszakanyarodván Csorbakőhöz: az újdonsült tulajdonos, Bebek Imre – II. Lajos titkára, gyulafehérvári nagyprépost – nem élt éppen Istennek tetsző életet. Pap létére megnősült, feleségül vette a krétai származású görög Arbanász Ilonát, ám a király ezért mégsem fosztotta meg prépostságától. A fáma szerint várát duhaj tivornyák helyszínévé tette, és az ő nevéhez fűződik a palotában létesített, hosszú évekig működő pénzhamisító műhely, amelynek létére a régészeti feltárások során feltárt számtalan lelet szolgál bizonyossággal. Bátyja volt az, aki nagyobb méretben üzte a hamisítást Gömörben – neki a főispáni hatalma is segítségére volt a rossz pénz elfogadtatásában – de minden bizonnyal együttműködően intézték ügyeiket, és a szuhogyi egy kistestvér-műhelye lehetett a krasznahorkai verdének. Egy dolog teljesen bizonyos: a világtól eldugott szuhogyi csorbakői várban is egész biztosan verettek hamis dénárok.

Hamis pénzek a csorbakői várromból

A vég kezdete:

Egy, az Úr 1554. évében datált oklevél lejegyzé, hogy Bebek Ferenc parancsára bizonyos Lázár István és Barna Pál – akkori szóhasználattal élve: „takarták ki” Csorbakőből Bebek Imre özvegyét, majd eztán a vár rudai (rudabányai) bányászokkal leromboltatott, felgyújtatott. (A vár kövein ma is égés nyomait lehet felfedezni.) Bebekné Horvátiba, egy felső-borsodi községbe települt át.

Nem tudni, hogy mi történhetett a családban, nem tudni, hogy miért romboltatott le Csorbakő. Még az is meglehet, hogy a hamispénzverés bizonyítékainak eltüntetése volt az indok. Egyébiránt az ilyenféle rombolás, dúlás, kifosztás, birtokelkobzás nem volt különösebben szokatlan a Bebekeknél.

A csorbakői várra Ferenc úrnak szüksége nem volt, hiszen a sokkalta nagyobb, stratégiailag jelentősebb Szendrő megfelelőbb fészekéül szolgált.

1568. évi oklevelek az elpusztított várat Bebek János – ahogyan az egyik iratban áll; „gonosztevő János” – birtokaként jegyzik. Alája tartoztak a Szuhogy, Alsó- és Felsőtelekes, Kelecsény, Felsőnyárad községekben lévő jobbágy- és zsellértelek.

A várról gyakorta említést tesznek históriumok, mint romos, elhagyott-elhagyatott erősségről – mégis egészen az ezerhatszázas évek elejéig csorbakői uradalomról, és a várhoz tartozó falvakról szólnak az oklevelek bejegyzései. A századfordulót követően már csak egy telek neve Csorbakő, a rom Szuhogy falu részeként van nyilvántartva.

Feltételezhető, hogy a törökök megjelenésével a környék lakói alkalmasint a falmaradékok közé menekültek, amit bizonyítanak a fel-tárások során előkerült kora újkori kerámialeletek. A várhegyet való-

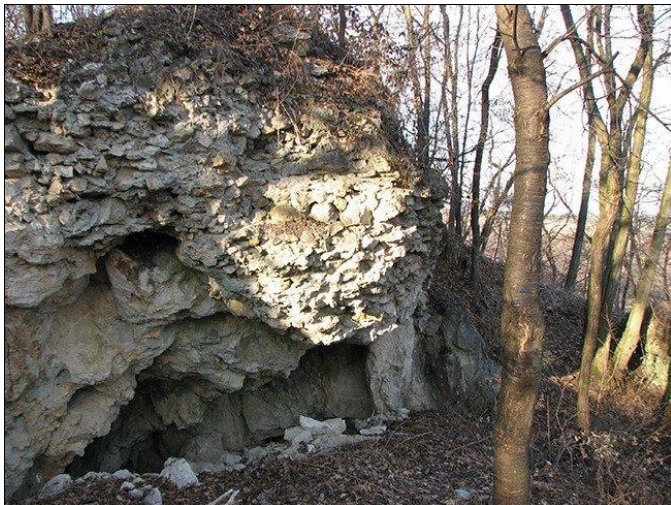
színűleg ekkora már bekebelezte az erdő... és így található mind a mai napig.

Csorbakő romjai I.

Csorbakő romjai II.

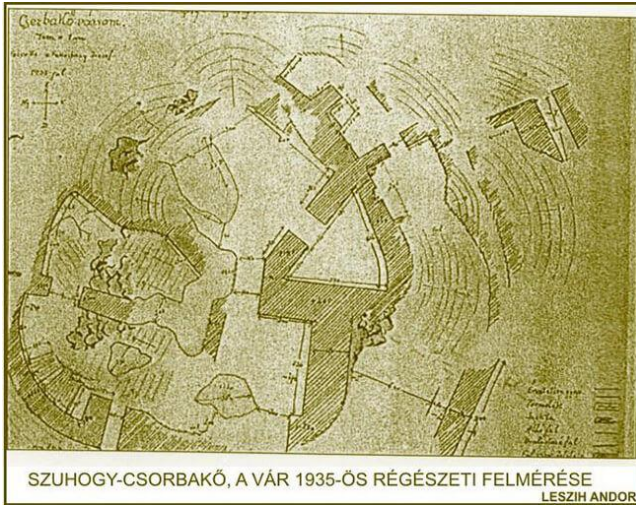

Csorbakő romjai III.

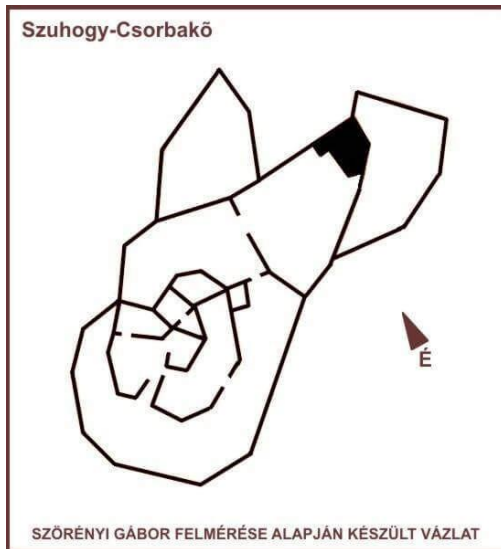
Csorbakő a XX – XXI. században

A várhegy északi oldalán Saád Andor 1928-ban jégkorszaki barlangot tárt fel, ahol is az ásások során gyapjas orrszarvú-, és ősló maradványok kerültek elő, ami után megindultak a belsővárra irányuló, évekig tartó régészeti kutatások is – ekkor kerültek elő ama ezüsttel futtatott rézlapocskák, melyek felkeltették Leszih Andor érdeklődését. Ő ásott kutatóárkokat a vár területén, ő bízta meg Szegeő András szuhogyi cipésmestert a munkálatok irányításával.

A belső vár 1935-re alaposan feltáratott, elkészült alaprajza, de sajnálatosan a feltárás menetéről részletes, alapos jegyzetek nem készültek.

A vár 1935-ös régészeti felmérése

Szőrényi Gábor felmérése alapján készült vázlat

Leszih 1941-ben a Numizmatikai Szemlében cikket adott közre a vár Bebek-korszakáról, a pénzhamisításban játszott szerepéről.

Mind az azonosított, mind a feldolgozatlan leletek a miskolci Herman Ottó Múzeumba kerültek.

Szörényi Gábor András 2002-ben folytatta a felszíni kutatást a vár geodéziai felméréssel, történeti feldolgozásával és a korábbi leletek elemzésével. Elkészítette a vár elvi rekonstrukcióját, és előkészítette a későbbi régészeti kutatásokat.

Jegyzet

Engedtessek meg, Tisztelt Olvasó, hogy zárásként lejegyezzem a várral kapcsolatos személyes élményeimet.

Tíz esztendeje annak, hogy a véletlennek köszönhetően elvetődtem Csorbakőhöz, amely bár közel van lakóhelyemhez, mégsem bírtam tudomással létezéséről. Úgy esett a dolog, hogy a hajdani rudabányai vasércbánya helyén keletkezett festői szépségű tónál túráztam, mely a maga hatvan méterével kies hazánk legmélyebb állóvíze. Különleges környezet, türkiz-szín vízfelszín, szakadékok, kőgörgöttegek, ódon bányajárat-boltívek... minden természetbarátnak jó szívvel ajánlom felkeresését, felejthetetlen élményt nyújt! Egy hirtelen ötlettől vezérelve – kíváncsiságomnak engedve – nekivágtam a tó mellett vezető, autóforgalomtól elzárt ipari betoncsíknak, mely aztán Alsótelekes és Szuhogy között találkozott az országúttal. Gondoltam; – Ha már eddig eljöttem, békutyagolok én Szuhogyra, hogy meglocsolgassam taplóvá tikkadt torkomat egy korsó hideg, habos seritallal, ám egy útszéli fára pingált turistajelzés eltérített szándékomtól.

Gyermeki izgalom ragadt magával, amikor is felkapaszkodván a nem is olyan nagy Nagy-hegyre először elibém tárultak a sarjadó cserjék között bujdokló első falmaradékok, és a törmelékkal eltorlaszolódtott barlangszáj. Előbbben sietve, majd komótosan is bejártam az ormot, újra és újra rácsudálkozván a romokra, „hallgatván” az ódon falmaradványok „meséit”... Olyannyira elúrhodott rajtam a hely szelleme, hogy egyszer csak azt vettem észre; nyakamba szakad az alkonyulat. Összekapkodtam az önjelölt kincskeresők által ásott gödör mellől a műanyagflakonokat, nylonzacskókat, és fűgén nyakamba kaptam a lábaim.

Másnap első utam a könyvtárba vezetett, hogy minél többet megtudhassak kirándulásom helyszínéről.

Bárki *Várjáró* az országnak eme méltánytalanul feledésre ítélt szegletébe téved, keresse fel Csorbakő kisváráat is – szavamra mondom: megéri!

Nem véletlen, hogy Csorbakő egyik jelentékeny helyszíne lett „*A kőfaragó*” című történelmi regényemnek, melyről a Kedves Érdeklődő az alábbi linken juthat alapszöveghoz:

<http://www.goldbook.hu/kiadvany.php?kid=541>

Áldást!

Szemelvények Leszih Andor tanulmányából

„A Borsod megyei Szuhogy község feletti Nagy-hegy kör alakú tetején, 312 m magasságban van a középkori Csorbakő, vagy ahogy most a nép és a katonai térképek is „elferdítve” mondják: Cserbakő vár romja. A romokból nem sok látszik, első figyelmünk akkor fordult felé, mikor 1928. évben a hegy másik végén levő jégkorszakbeli barlangot ásatta a Borsod-Miskolci Múzeum. (...) Az ásást vezető dr. Saád Andor ekkor egypár sima felületű, gyengén ezüstözött rézlapkát hozott be onnan, amiből nem volt nehéz megállapítani, hogy pénzhamisítás céljaira készültek. A lapkákat ott lelték Csorbakő romjainál. Később kőhordás és kőporszédés közben is találtak hol középkori kerámiai emlékeket, hol ilyen pénzlapkákat – így tervbe vettük, hogy ott próbaásatást végzünk. Nemsokára ezután Szegő András szuhogyi cipézmester hozott be vagy 200 darab réz és igen gyengén ezüstözött rézlapkát, egy csomó össze-vissza szabdalt lemezdarabot, nyiradékot, közte egypár olyant is, amiből a pénzlapkák ki voltak vágva. (...) Ennek megtörténte után őt bíztuk meg azzal, hogy a további kiásást végezze, a leletek kötelező beszolgáltatása mellett.

A vár alapfalainak romjai jórészen még a föld alatt vannak, így fel sem mérhető teljes pontossággal. Egy kb. 20 m hosszú, 15 m széles fellegrárból, ettől 6-7 m-re egy 1,60-2 m széles, kapukkal, ablakokkal áttört belső, – és ettől kb. 10 m-re eső s a belső várat látszólag kör alakban övező külső falból áll. A külső fal előtt még egy földerődítmény is lehetett, – valószínűleg sáncárok. A falak két széle la-

pos, nagy kövekkel volt kirakva, közöttük oda behányt apróbb kövekkel kitöltve.

A vár nyugati oldalán levő egyik helyiségből kerültek elő a leletek. Kifelé a völgy felé a fal egy részén bolthajtás nyomai bejáró ajtóra vagy ablakra mutatnak. A kb. 6 x 6 m méretű szoba, a vár külső falaihoz igazodva, körnegyed alaprajzú, (északi része a nyugati oldalra derékszögben merőleges, a déli fal pedig félkör alakú). Ebből a földszinti helyiségből egy lépcső vezet az emeleti, természetesen már meg nem lévő szobákba. Nyomok vannak arra, hogy itt is folyt a pénzhamisítás, mert innen is a vár többi részeiből is kerültek elő hamisított pénzek, olvasztó tégelytöredékek. A szobából egy átjáró visz egy másik, kb. 3,5 x 5 m méretű helyiségbe. Itt a sarokban van a kéménykürtő, előtte nagy hamuréteg, sok kormos kő, összeolvadt fémsalak, s mind a két helyiségben olvasztótégelyek töredékei, melyek közül kettő teljesen épen maradt meg, 22-nek csak a fele, harmadrésze, 36 fennékrész, 21 nagyobb és több száz kisebb tégelytöredék.

A számok mutatják, hogy sok olvasztótégelyt használtak. Ezek a tégelyek alul kerek, nyílásuknál háromszög alakúak, némelyiknél kis kiöntővel. Erősen kiégetett finom homokos agyagból készültek. Soknál az eredeti alak a tűzben deformálódott. Van amelyikben belül egy kis bronzrög jelzi, hogy olvasztáshoz használták. Az egyik teljesen ép, mérete: 10 cm magas, szájnylásának széle 11 cm, a másik tégely 7,5 cm magas és 9 cm széles. Egy fél darab magassága 13 cm. Alakjuk teljesen azonos azzal a XVI. századbeli pénzverőműhelyt ábrázoló képen látható olvasztótégellyel, melyet az Iparművészet könyve I. k. 121. lapján közöl Ráth Gy. Az érem c. művében. (Egy pénzverő műhely I. Miksa korában.) Volt a leletek közt három, egészen kis alakú tégely töredéke is, fenékmérőjük 13, 20, 20 mm. Hogy mi célra szolgáltak, nem tudjuk. Bár látszólag azt mutatják, mintha ezüstöt, vagy ónt olvasztottak volna bennük, semmiféle fémlerakódás rajtuk ki nem mutatható. A fehéren csillogó pettyek a homokcsillám lemezekéi.

Vaskések, kis vésők, bronz karikák, összelapított puskagolyók, bronzlemezek és sok, részben már felismerhetetlen vastárgy került elő a két helyiségből. Magára a pénzverésre vonatkozó szerszám, annak töredéke, vagy éppen a verőtövek idáig nem jöttek napfényre. Sok vörösréz és bronzlemez darabot, forgácsot, nyiradékot sikerült kiásni. Százat meghaladja ezeknek a száma. Van vastagabb réz ru-

dacska, vannak ezekből szétkalapált, szalagszerű, 10-12 mm széles, 2 mm vastag, és vannak egészen laposra kalapált kisebb-nagyobb szabálytalan formájú, szélről levágott, keskeny, forgácsszerű darabok. Legfontosabbak azok a keskeny, vörösréz és bronz lemezek, amelyekből a pénzlapkákat kör alakú véső segítségével kivágták. Ilyen ideig 41 darab került ki a romok közül. A legépebben megmaradt két példánynak a hossza 20, illetve 22 cm. Mind a kettőn 13-13 lapka kivágás helyével. A pénzverési technika szempontjából nagyon becses lelet ez, mert ezekből is kitűnik, hogy az egész vékonyra kikalapált lemezeket keskeny szalagalakra vagdalták és abból pontos távolságra egymástól vésték, ütötték ki a kör alakú véső és kalapács segítségével a lapkákat. Olyan egy sem került elő, mely szabálytalan alakú lemez volna, vagy éppen azokból a lapkák rendszertelenül lennének kivágvak. Van olyan, amelyikből nem esett ki a körülvágott lapka, nem kapott elég erős ütést ahhoz, hogy teljesen átvágja a lemezt. A pénzveréshez szükséges – vörösrézből és alig 5 % önt tartalmazó bronzból készült – fémlapkákból 1391 darab, illetve töredék került elő. Egy részük ezüstözött és ónozott felületű, tehát verés alá előkészített.

Az ezüstözés elég gyatrán történt, a legtöbbször átlátszik a bronz színe. Ha nem volt ezüstjük, ami úgy látszik sokszor megesett, ónozták a lapkákat és pedig kétszer, kiverés után is. Sok a szabálytalan kivágás, ami nem sikerült vagy behasadt és a nagyobb része töredék, ami bizonyára a lapka kivágása közben törhetett le és mint selejtest dobták el. Teljesen ép karimájú 329 van, de ha jobban megvizsgáljuk ezeket, akkor kiderül, hogy ezek sem egészen tökéletes darabok, nem egyenletes felületűek stb., lehet, hogy már ezek is selejtezettek voltak és azért maradtak ott, szétdobálva, a műhelyben. A lapkák kétféle méretűek. Van egy nagyobb típus, átlag 14-16 mm átmérővel, ez a denár veréséhez volt alkalmas. Ezek bronzból s kisebb részben vörösrézből készültek. Van egy kisebb forma, 10-12 mm-es nagyságban, ez az obulus formának felel meg, ezek mind vörösrézből valók. Obulus hamisítvány nincs a kivert példányok közt, ami 2 obulus van, azok jó veretek. Hamisított pénznél egységes és törvényes súlyt természetesen nem lehet keresni. Itt csak a forma s a veret megközelítő hasonlatosságára törekedtek. Az ezüstözött, illetve ónozott lapkák súlya 34-62 cgr, a nagyobb rézlapkáké 35-65 cgr, a kisebbeké 43-67 cgr közt ingadozik. Kivert pénz 131 volt a leletben és két olyan, ame-

lyen verési kísérlet történt. A pénzek között a II. Lajos előttiék jó, törvényes veretek, ezeket talán a hamisított pénzek ezüstözésére, beolvasztásra akarták felhasználni. A többi azonban hamisítvány. Az utóbbiak közt alig van egypár, amit forgalomba lehetett volna hozni, a többi hibás, törött, tehát már a műhelyben kiselejtezett darab lehetett.

A hamisítás az akkori pénzverési eljárás szerint kalapácsveréssel történt. A veretek nem olyan élesek, mint a törvényes denároké, vagy a kalapácsütések voltak gyöngébbek, vagy ami inkább jobban magyarázza a gyöngé veretet, az, hogy a vörösréz és bronz keményebb, mint az ezüst és nehezebben verhető. A pénzek vésetei, a Sz. Mária s a címer rajzai, a betűk kifogástalanok. Ha jó ezüstről volnának, csalódásig hasonlók lennének az eredetihez. Sehol egy rossz betű, vagy évszám nincs a hamisítványokon. A verőtövek készítői mesterek voltak. A II. Lajos némelyik denárán előforduló fordított kettes évszámot is hüen utánozták a CNH. 308 hamisítványon.

Minket természetesen az is érdekel, megállapítható-e egy olyan speciális denártípus, melyet közelebbről ezen műhely termékének nevezhetnénk meg. Az lenne ugyanis a legtökéletesebb végcél, ha legalább is a történetileg legismertebb pénzhamisítók pénzeit Külön-külön meg tudnánk jelölni. Ennél az érdekes leletnél meghatározó jellegűnek csak azt tudjuk lerögzíteni, hogy a vésetek kifogástalanok, az anyag azonban igen silány, alig ónozott, illetve ezüstözött vörösréz és bronz.

(...)

A mohácsi vész után a főurak egészen nyilvánosan verették a pénzt. I Ferdinánd 1529. évi pénzrendeletében panaszolja, hogy a pénzt hamisítják s a hamisítást szigorúan büntetni fogja. 1530-ban Zápolya János a budai országgyűlésen elrendeli, hogy minden vármegyében állítsanak fel egy bíróságot, melynek kötelessége megvizsgálni, hogy akik a király beleegyezése nélkül pénzt veretnek, vagy verettek, fej- és jószágvesztésre ítéltessenek. 1538-ban ilyent a Ferdinánd-párti pozsonyi országgyűlés is elrendel. Ezeknek a rendeleteknek az éle azonban főképpen mindig a másik király pénze ellen irányul, annak hitelrontását célozta. A főurak, kihasználva a három részre szakadt ország gyászos helyzetét és azt, hogy a pénzverési jogot nem ismerték el felségjognak, ami nem is volt törvénybe iktatva, – laza lelkiismerettel azt vélték, hogy felhalmozott ezüstjeikből büntetlenül verethet-

nek a sokgazdájú országban pénzt. Nemcsak ebben, de aztán főképpen abban volt a hiba, hogy pénzeikben minél kevesebb volt az ezüst és annál több a réz. A pénzhamisítás szemérmetlenül folyt a főurak közt. Aki olvassa Komáromy Andrásnak a Századokban (1893) megjelent Egy hamispénzverő a XVI. században c. s a Numizmatikai Közleményben Gálócsy Zoltán XVI. sz. magyar pénzek hamisítványai c. közleményében (NK. 1905. 90.) is ismertetett tanulmányát, az látja a tényleges valóságban a mohácsi vész utáni hamispénzverés rejtelmét. Miklós mester, aki ötvösnek készült s Erdélyből Ugocsa megyébe került Perényi Gáborhoz, majd Huszt várába Kovacsóczy Kristófhöz, onnan Munkács várába, 1537-ben Büdy Mihály beregi főispánhoz, Szerednyére Dobó Ferenchez, Homonnára Homonnay Györgyöz, Jeszenőre Homonnay Gáborhoz, Csicsvárra Rákóczy Jánoshoz, Sárospatakra Perényi Ferenc udvarába, hol egy fél évig csak lószerszám- és nyeregdíszeket készített. Perényitől Füzér várába, innen Ugocsába, majd Nagymihályba, Homonnára, Kővárra Homonnay Antalhoz ment. Eleinte csak ötvösmunkát végzett, de az urak unszolására, – amint ő vallotta, – hozzáfogott a pénzveréshez. Végül is elfogták s részletes vallomása után kivégezték. (1552. évben. – Orsz. Levéltár. NRA. fasc. 547. nr 23.) Mikor 1542-ben Homonnay Gáborhoz került, a három Homonnay testvér három pénzveréshez értő lengyel zsidót hozatott Jeszenő várába, hogy hasznát lássák a tárházaikban felhalmozott arany és ezüst „marhának”. Vártak még egy ércvésőt is, de azt a lengyelek elfogták és halállal büntették. A három pénzverő hamarosan megugrott, de Bebek György kisegítette őket és egész pénzverő bandát küldött a nyakukra. Alkalmasint nem tudott tőlük másként megszabadulni. Előjárójuk Mihály mester volt, aki a pénzveréshez szükséges formákat készítette, aztán Csetneki Bertalan, a félszemű Janó, (később eperjesi hóhér), Sturczer Tamás és egy Mihály nevű erdélyi ember. Ezek Lipolcz várában is működtek. Miklós mester nem említi a vallomásban, hogy Bebek Ferencnél, vagy Csorbakőn Imrénél járt volna, pedig ha ő 1542-ben Jeszenőn, Csicsváron, Varannón, Patakon, szóval Zemplén megyében járt és onnan Abaujba is átjött, akkor közel volt Szuhogyhoz, mintegy 60 kilométerre. Akkor már Bebek Imre volt a vár ura. Komáromy András azt is leírja, hogy „a pénzhamisítók kikutatására kiküldött bizottság a hamisítók minden szerszámját feltalálta, s hogy tőkéken, kemény fák tör-

zsén, rézlemezekből verték a hamis pénzt, már készen is volt egy süveggel, csak éppen ezüstözni kellett. Erdőkben, hegyszakadékokban lopva, bujkálva verték a hamis pénzt.”

(...)

Összefoglalóan megállapíthatjuk tehát, hogy a szuhogyi Csorbakő nevű várban a XVI. században, közelebbről 1541-1553. években nagyobb arányú pénzhamisító műhely működött, melyet Bebek Imre volt prépost, a szintén pénzhamisító Bebek Ferenc gömöri főispán testvére és György nagybátyja tartott fenn. A pénzeket ezüstözött, vagy még többször ónozott vörösréz és bronzlapkákra verték, 1524, 1536, 1537, 1538, 1539 évszámokkal, II. Lajos és I. Ferdinánd nevelivel, igen jó s a törvényes denárokéhoz csalódásig hasonló vésetekkel. Obulusokat is vertek, de ezekből kivert példány idáig nem, csak a lapkák maradtak meg. Különösebb jellemző sajátosságot nem tudunk megállapítani arra nézve, hogy e Bebek-féle hamisítványokat meg lehetne különböztetni a többi – egykorú – hamisítványoktól.”

Források

- Szörényi Gábor András: A csorbakői vár története 1648-ig (A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLII., Miskolc, 2003)
- Szörényi Gábor András: Szuhogy – Csorbakő vára (Castrum Bene Egyesület Hírlevele, 2003)
- Dely Károly: Vártúrák kalauza I. kötet, Sport Kiadó, Budapest
- Leszih Andor: Numizmatikai Szemle, 1941

*(Forrás: A Szádvárért Baráti Kör honlapja.
Várjáró Magazin 22. szám, Közzétéve: 2015. szept. 10)*

Ezúton mondunk köszönetet a szerzőnek, hogy írása közléséhez hozzájárult. (A szerk.)